Пузирний Вячеслав Феодосійович,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового права, адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЛЮСТРАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Законом України «Про очищення влади» в державі запроваджена процедура люстрації. Як зазначають автори вказаного Закону, запровадження в Україні обов'язковості проходження процедури перевірки під час призначення/обрання на посади в органах державної влади (державних органах), а також осіб, які вже обіймають ці посади, дасть змогу сформувати апарат управління з осіб, що не скомпрометували себе співучастю у злочинах попередньої політичної системи, а також очистити апарат управління від осіб, які причетні до злочинів попередньої влади, у тому числі й влади, яка панувала до проголошення незалежності України.

Етимологія терміну люстрація (lustratio) відповідно до греко-римської міфології означає ритуал очищення від моральної скверни. Люстрація – це політична практика законодавчого обмеження прав деяких категорій осіб (виділяються за професійними, партійними, релігійними або іншими ознаками) на обіймання державних посад, професійну практику, недоторканність особистого життя [1].

Під люстрацією також розуміють очищення державних органів та інших найважливіших громадських інститутів від людей, причетних до порушень прав людини. У правовому ж значенні під терміном люстрація розуміють низку юридичних заходів, метою яких є ліквідація наслідків попереднього, ворожого до людини й суспільства, режиму.

Люстрація містить два основні компоненти. По-перше, це кримінальне переслідування представників еліти й посадових осіб органів влади, що обіймали вищі керівні посади в системі державного управління минулого режиму, і по-друге, це процедури масових розслідувань щодо тих, хто добровільно співпрацював із минулим режимом, членів партії або службовців державних організацій (наприклад, поліції, служби безпеки) середнього й нижчого рангів у бюрократичній ієрархії [2, с. 249].

Якщо звернутись до міжнародних стандартів щодо люстрації, то треба зазначити, що відповідно до Резолюції ПАРЄ № 1096 (1996) «Про заходи щодо позбавлення від спадщини колишніх комуністичних тоталітарних систем» [3], будь-який процес люстрації і прийняті закони мають відповідати демократичному устрою держави й засадам верховенства права, адже їхньою метою повинне бути цілеспрямоване досягнення змін (пп. 12 і 13). Ця Резолюція рекомендує, щоб учинені кримінальні діяння зазнавали переслідування й покаранню згідно з чинним Кримінальним кодексом країни (п. 7). Люстрація повинна відповідати принципу верховенства права, якщо

її основною метою буде усунення загроз щодо основних прав і свобод людини та процесів демократизації. Помста не може бути метою люстрації. Також неприпустимими є політичні чи соціальні зловживання в результаті процесу люстрації (п. 12). Люстраційні заходи мають бути сумісними з принципами демократичної і правової держави, якщо при їх застосуванні дотримано принцип індивідуальної вини, яка повинна бути доведена в кожному окремому випадку (п. 7). Люстрація повинна бути обмежена лише такими посадами, щодо яких є підстави вважати, що особи, які їх обіймають, можуть їх використати з метою спричинення суттєвих загроз правам людини або демократії, тобто державними посадами, які відповідають за розроблення і впровадження державної політики, стосуються внутрішньої безпеки або які можуть бути використані для порушення прав людини, такими, як посади у правоохоронних органах, службі безпеки, розвідки, у судовій владі та прокуратурі (п. 4). Лише особи, які наказували вчиняти серйозні порушення прав людини, самі їх вчиняли чи суттєво допомагали цьому, можуть бути дискваліфіковані для обіймання певних посад (п. 8).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про очищення влади» [4], очищення влади (люстрація) – це встановлена цим Законом або рішенням суду заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі) (далі – посади) (крім виборних посад) в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Згідно зі ст. 2 цього Закону, заходи з очищення влади (люстрації) здійснюються щодо начальницького складу центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань. Однак із незрозумілих причин люстрація не торкнулась іншого керівництва в системі Державної кримінально-виконавчої служби України. Наприклад, на наше переконання, керівники територіальних управлінь, їхні заступники, а також начальники органів та установ виконання покарань мають безпосереднє відношення до питань, які врегульовані цим Законом. Безумовно, керівники конкретних органів та установ виконання покарань могли здійснювати ганебні кроки, які призвели до необхідності запровадження люстраційної процедури.

Зважаючи на вищевикладене, доходимо висновку щодо необхідності доповнення посад, щодо яких здійснюються заходи з очищення влади (люстрації). У зв'язку з цим пропонуємо п. 7 ст. 2 Закону України «Про очищення влади» викласти в такій редакції:

«7) посадових та службових осіб органів прокуратури України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони України, Національного банку України; начальницького складу територіальних органів управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, органів та установ виконання покарань».

Список використаних джерел

1. Словник іншомовних слів. URL: http://www.jnsm.com.ua/cgibin/u/book/sis.pl?Qry=%CB%FE%F1%F2%F0%E0%F6%B3%FF&image.x=25&image.y=17.

2. Марцеляк О. В., Погорецький М. А., Прилуцький С. В. Науково-правовий висновок щодо питань відповідальності суддів у контексті відповідальності Конституції України положень пункту 6 частини першої, пунктів 2, 13 частини другої, частини третьої статті 3 Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682-VII. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 249–263.

3. Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи № 1096 (1996) «Про заходи щодо позбавлення від спадщини колишніх комуністичних тоталітарних систем». URL: http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/9CCC052FF67F623FC2257D9E0041D022.

4. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 44. Ст. 2041.

Пузирьов Михайло Сергійович,
кандидат юридичних наук, головний науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДКВС України Академії Державної пенітенціарної служби

ВИКОРИСТАННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, ЯК ОДИН ІЗ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ РЕФОРМУВАННЯ (РОЗВИТКУ) ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сучасний етап реформування системи виконання кримінальних покарань та пробації відбувається в межах реалізації Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-р. [1].

Уперше в історії вітчизняної кримінально-виконавчої системи було визначено таке завдання реформи, як будівництво нових слідчих ізоляторів та установ виконання покарань у великих містах України в рамках державно-приватного партнерства.

Варто також наголосити, що названа Концепція виокремлює низку проблемних питань, одне з яких відповідно до предмета цієї публікації зводиться до того, що утримання напівпорожніх колоній з низьким рівнем технічної оснащеності та незадовільним матеріально-побутовим забезпеченням засуджених до позбавлення волі вимагає прийняття управлінських рішень щодо їх оптимізації. Це, на думку розробників зазначеного доктринального правового акта, дало б змогу зменшити кількість установ виконання покарань, скоротити значну чисельність їх персоналу, а вивільнені ресурси спрямувати на переоснащення інших установ, що забезпечило б створення належних умов тримання засуджених. Тому одним із напрямів вирішення цієї проблеми пропонується побудувати нові сучасні слідчі ізолятори та установи виконання покарань, зокрема шляхом проведення конкурсів із залученням приватних партнерів у рамках реалізації засад державно-приватного партнерства [1].

Такий намір сучасних реформаторів пенітенціарної системи України актуалізує постановку питання про розгляд можливості використання при-